

TÜRKİYE'DE HEMŞİRELİKTE İŞ SAĞLIĞI LİSANSÜSTÜ TEZLERİNİN ELEŞTİREL DEĞERLENDİRMESİ

*CRITICALLY INVESTIGATION OF POSTGRADUATE NURSING DISSERTATIONS
ABOUT OCCUPATIONAL HEALTH NURSING IN TURKEY*

Prof.Dr. Süheyla ÖZSOY* **Ar.Gör. Jülide Gülizar YILDIRIM*** **Öğr.Gör. Aslı KALKIM***
Öğr.Gör. Leyla MUSLU** **Uz. Hemşire Nilüfer YILDIRIM*****

*Ege Üniversitesi Hemşirelik Fakültesi Halk Sağlığı Hemş. AD., İzmir

**Akdeniz Üniversitesi Antalya Sağlık Yüksekokulu Halk Sağlığı Hemş. AD., Antalya

***Şifa Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Hemşirelik Bölümü, İzmir

Bu çalışma 2-6 Ekim 2012 tarihinde Bursa'da düzenlenen 15. Ulusal Halk Sağlığı Kongresinde poster bildiri (P575) olarak sunulmuştur.

ÖZET

Amaç: Geçmişten günümüze iş sağlığı alanındaki lisansüstü hemşirelik tezlerini eleştirel bakış açısıyla değerlendirmektir.

Gereç ve Yöntem: Nitel modelde tasarlanan araştırmada doküman analizi yöntemi kullanılmıştır. YÖK Ulusal Tez Merkezi veri tabanı "iş sağlığı" ve "işçi sağlığı" anahtar kelimeleri kullanılarak taranmış ve hemşirelikte lisansüstü 15 teze ulaşılmıştır. Veri toplama aracı olarak "tez tanıtım formu" ve iş sağlığı tezlerinin doküman analizine yönelik "kontrol tablosu" kullanılmıştır. Tezleri incelemek için Ege Üniversitesi Hemşirelik Yüksekokulu etik kurulundan yazılı izin alınmıştır.

Bulgular ve Sonuç: İş sağlığı ile ilgili ilk tez 1990 yılına ait doktora tezi olup, tezlerin 10'u yüksek lisans, 5'i doktora tezidir. Tüm tezlerin araştırma yönteminin nicel, 11'inin tanımlayıcı tipte olduğu saptanmıştır. Tezlerin 3'ünde başlığının içerikle uyumlu olmadığı, 5'inde özeti ele alınan konuyu açıkça ifade etmediği, 14'ünde anahtar kelimelerin uygun yazılmadığı, 6'sında araştırma probleminin yeterince açıklanmadığı, 9'unda etik kurul izninin olmadığı belirlenmiştir. Tezlerden 6'sının tartışma için literatür bilgilerinin yeterli olmadığı, 3'ünün bulgularının araştırmanın amacını karşılamadığı, 2'sinin sonuç bölümünün çalışmanın önemli bulgularıyla desteklenmediği, kullanılan kaynakların sıklıkla dergi, kitap, gri literatür ve internet olduğu ve hemşirelik dışı alanda yoğunlaştığı saptanmıştır.

Sonuç olarak incelenen tezler, Türkiye'de hemşirelik alanında İS konusunda sınırlı sayıda araştırma yapıldığını göstermektedir. Araştırma sonuçları ışığında nicel çalışmaların nitel araştırma metodları ile desteklenerek çalışılması, araştırmaların hemşirelik teorilerine dayanandırılması önerilmektedir. Ayrıca bu alanda çalışacak yeni araştırmacılar araştırma yöntem ve teknikleri konularında eksiklikleri göz önüne alarak kendilerini geliştirmelidirler.

Anahtar Kelimeler: İş sağlığı, hemşirelik, tez, doküman analizi

ABSTRACT

Objective: *The aim of this study is to evaluate postgraduate nursing theses within the area of occupational health from past to today with a critical aspect.*

Methods: *Document analysis method was used in the research designed as a qualitative method. Higher Education Thesis Center database was screened by using key words of "occupational health, employee health" and 15 postgraduate nursing theses were found. As a data collection tool a "thesis-introductory form" and a "control table" related to documentary analysis of the occupational health theses were used. To examine theses, a written permission was obtained from the ethical committee of Ege University School of Nursing.*

Results: *The first thesis related to occupational health was a doctoral thesis completed in 1990; 10 of the theses were master and 5 were doctoral theses. It was determined that the type of research method was quantitative in all theses and descriptive in 11 theses. It was identified that titles were not consistent with the contents in 3 theses, abstract didn't clearly described the subject in 5 theses, key words weren't properly written in 14 theses, research problem wasn't explained in 6 theses and the permission of ethical committee was lacking in 9 theses. 6 of theses had insufficient literature data; however, findings failed to meet the aim of the research in 3 theses, results section wasn't supported by important findings of the study in 2 theses, the resources used were frequently journals, books, gray literature and internet and had concentrated on areas out of nursing.*

Conclusion: *Consequently, the theses reviewed demonstrate that limited number of research has been carried out related to occupational health in the field of nursing in Turkey. In the light of the research results, it is recommended that quantitative studies should be backed up by qualitative ones and the researches should be based on nursing theories. Besides, new researchers to work in this area should improve themselves by considering their deficiencies concerning research methods and techniques.*

Key Words: *Occupational Health, Nursing, dissertation, documentary analysis*

GİRİŞ

Bir ülkenin gelişmişliği ve uluslararası alandaki saygınlığı bilimsel buluşları, bilime yaptıkları katkı ile belirlenmektedir. Hemşirelikte araştırma kullanımı, araştırma kalitesi ve araştırma kapasitesinin geliştirilmesi son derece önemlidir (Özsoy 2009b). Hemşirelikte araştırma kapasitesinin geliştirilmesinin önemli nedenlerinden biri kanıta dayalı uygulamanın artması (Kocaman 2003), diğeri ise hemşirelik eğitiminin birçok ülkede üniversite düzeyine taşınmasıdır (Buus 2005, Segrott ve ark. 2006). Dünya Sağlık Örgütü (DSÖ) forumlarında, hemşirelerin sağlık hizmetleri ve sağlık politikalarına katılmasında, seslerini duyurmalarında, araştırma kapasitesinin geliştirilmesinin önemi vurgulanmaktadır (DSÖ 2008). Hemşirelerin üstlendikleri sorumlulukların artması, içinde çalıştıkları alanların (örneğin, iş sağlığı) gittikçe önem kazanması (DSÖ 2011), uygulamanın etkin ve ekonomik olmasının beklenmesi hemşirelik araştırmalarının gerekliliğini (Segrott ve ark. 2006) ortaya koymaktadır.

Hemşirelikte araştırma kapasitesi geliştirilmesinde bazı engeller vardır. Bunlar, yeterli araştırma olanaklarının bulunmaması, araştırma beceri eksikliği, yeterli araştırma eğitimi verilmemesi, zaman baskısı, artan iş yükü, kişilerin ve kurumların ihtiyaçları arasında uyumsuzluk (Buus 2005, Segrott ve ark. 2006, Salazar 2006, Edward ve ark. 2009) ve ulusal önceliklerin belirlenmemiş olmasından (Aksayan ve Emiroğlu 1999) kaynaklanmaktadır.

DSÖ hemşirelik birimi, hemşireler için öncelikli araştırma alanlarından 12 alan belirlemiş olup bunlardan birisi de iş sağlığı (İS)’dir (Hirschfeld 1998). Ülkemizde de son 10 yılda iş sağlığı hemşireliği (İSH)’ne ilginin arttığı ve bu alanda yürütülen araştırma sayısında hafif bir ivme kazandığı görülmektedir (Tablo 1). İSH’nin amacı çalışanın sağlığını korumak, geliştirmek ve güvenli çalışma çevresi oluşturmaktır (Salazar 2006). İSH’nin gelişimi açısından önemli bir adım olan 2011 yılındaki son yasal düzenlemede, önemliliği ve gerekliliği benimsenmiş ve halk sağlığı hemşireliğinin özel uzmanlık alanı olarak İSH tanımlanmıştır (Mevzuat 2011).

Türkiye’de hemşirelikte lisansüstü eğitimi 1968 yılında başlamasına rağmen, ilk İSH tezi 1990 yılında yapılmış, son 20 yılda 15 lisansüstü tez çalışması daha yürütülmüştür (Tablo 1). Hemşirelik alanında yayınların içerik incelemesi 1995 yılında başlamış olup (Özsoy ve Karaaslan 1995), 2000’li yıllarda artış göstermiştir. Her ülkede zaman içerisinde üretilen yayınların adedini saymak, çalışmaların ne zaman başladığını ve bunun nasıl değişim gösterdiğini ortaya koymak hemşire araştırmacıların sorumluluğundadır. Kuşkusuz yayınların niceliksel açıdan değerlendirilmesi kadar niteliksel açıdan da değerlendirilmesi önemlidir (Özsoy 2009a). Doküman analizi sonuçları, yapılan araştırmaların niteliğine ve niceliğine ait bilgilerin sorgulanması, bu çalışmaların kalitesini ortaya koyduğu gibi o alanla ilgili araştırmacılara ve akademisyenlere önemli bilgiler sunmaktadır (Erkuş 2004, Yıldırım ve Şimşek 2008).

Son yirmi yılda İS alanında üretilmiş olan tezlerin gözden geçirilmesi ve mevcut durumun ortaya konması, İS’na yönelik araştırma önceliklerinin belirlenmesi açısından önemlidir. Bu araştırmanın İSH alanında gelecekte üretilecek olan araştırmalara katkı sağlaması beklenmektedir. Ülkemizde hemşirelik alanındaki tezlerin incelendiği çalışmalara rastlanmamakla birlikte diğer ülkelerde tezleri ve projeleri doküman analizi yöntemiyle inceleyen çalışmalar karşımıza çıkmaktadır (Merighi ve ark. 2007, Goodfellow 2009, Garbin ve ark. 2010). Bu eksiklikten hareketle;

- İSH alanında lisansüstü tezlerin raporlandırma aşamaları (yapısal özelliği) nasıldır?

- İS alanında yürütülmüş hemşirelikte lisansüstü tezlerin niteliksel özellikleri nelerdir?

sorularına yanıt aranmıştır.

AMAÇ

Türkiye’de iş sağlığı alanındaki lisansüstü hemşirelik tezlerini yapısal ve niteliksel özellikleri açısından eleştirel bakış açısıyla değerlendirmektir.

GEREÇ VE YÖNTEM

Araştırma modeli

Nitel araştırma deseninden doküman analizi yöntemi kullanılarak araştırma yürütülmüştür. Doküman analizi, araştırılması hedeflenen olgu veya olgular hakkında bilgi içeren yazılı materyallerin analizini kapsar. Doküman analizi özellikle doğrudan

görüşme ve gözlem yapmanın mümkün olmadığı durumlarda tek başına bir araştırma yöntemi olarak kullanılmaktadır (Yıldırım ve Şimşek 2008). Bu incelemede elde edilen veriler Office Excel 2010 programında değerlendirilmiştir. Doküman analizinin aşamaları aşağıdaki şekilde tasarlanmıştır:

1- Dökümana ulaşma

Dökümanlar, nitel araştırmalarda etkili bir şekilde kullanılması gereken önemli bilgi kaynaklarıdır (Yıldırım ve Şimşek 2008). Bu araştırmada ise veri kaynağını, Yüksek Öğretim Kurulu (YÖK) web sayfasında Ulusal Tez Merkezi veri tabanında bulunan hemşirelikte İS lisansüstü tezleri oluşturmaktadır. Araştırmada YÖK Ulusal Tez Merkezi veri tabanında bulunan İS alanında lisansüstü iznli 7 tezin tam metnine ulaşılmış, izinsiz 9 teze de ulaşmak için araştırmacılarla telefon ve e-mail yolu ile iletişime geçilmiştir. Araştırmacılarından birinin izni olmadığı için bir tez inceleme dışı kalmıştır.

Tezlerin doküman analizinin yapılabilmesi için alan yazınından yararlanılarak araştırmacılar tarafından hazırlanan veri toplama aracı iki bölümden oluşmaktadır. Birinci bölüm "tez tanıtım formu" adı altında tezin türü, yılı, yapıldığı anabilim dalı, danışmanı, konuların dağılımı, yayınlanıp yayınlanmadığı, yayınlandı ise ulusal/uluslararası yayın olup olmadığı ve atıf alıp almadığı gibi 7 soru yer almaktadır. İkinci bölüm iş sağlığı tezlerinin doküman analizine yönelik hazırlanan "kontrol tablosu" 8 bölümden oluşmakta ve tezlerin adı ve özeti, girişi, yöntemi, bulguları, tartışması, sonuç ve önerileri, kaynakları incelemeye yönelik bölümler bulunmaktadır. Bu bölümlere yönelik bazı bilgiler analiz edilmiştir.

2- Dökümanı anlama

Deneme uygulaması kapsamında; her bir tez, araştırmanın raporlanması basamakları dahilinde araştırmacılar tarafından birbirlerinden bağımsız olarak incelenmiş, yapılan kodlamalar karşılaştırılmıştır. Farklılığın olduğu yerlerde kontrol tablosunda gerekli düzenlemeler yapıldıktan sonra veri toplamaya geçilmiştir.

Araştırma uygulamasında; kontrol tablosu kullanılarak her tez iki araştırmacı tarafından farklı zamanlarda okunarak değerlendirilmiştir. Daha sonra araştırmacılar bir araya gelerek yanlış anlamaları ortadan kaldırmak için fikir birliğine varmış ve ortak bir dil oluşturmuşlardır. Bir tezi araştırmacının okuma süresi tezin kapsamına göre değişmekle birlikte, ortalama 6-8 saat sürmüştür. Tüm tezler için her bir araştırmacı 30 gün, 120 saat zaman harcamıştır.

Tüm nitel araştırmalarda olduğu gibi araştırmacıların veriyi doğru yorumlaması öznel, sonuçları genellenemez. Ayrıca, doküman analiz raporunun ön kopyasının, tezi üretenlere ulaştırılıp görüşlerinin alınamaması bu çalışmanın en önemli sınırlılığı olarak düşünülebilir.

3- Veriyi analiz etme

a) Tezlere ulaşabilmek için "işçi sağlığı", "iş sağlığı" anahtar kelimeleri kullanılarak toplamda 1631 teze ulaşılmıştır. Analize konu olan tezlerden amaçlı örnekleme tekniği kullanılmış olup, aşağıdaki kriterleri sağlayan 15 tez analize dahil edilmiştir;

- Konusunun “iş sağlığı” olması,
- Araştırmanın örnekleminin işçi olması
- Sağlık Bilimleri Enstitüsü Hemşirelik bölümü lisansüstü tezi olmasıdır.

b) Veri analizinin ikinci aşamasında kategorileri geliştirmede bir araştırmanın raporlandırma aşamalarından (tez adı ve özeti, giriş, yöntem, etik boyut, bulgular, tartışma, sonuç ve öneriler, kaynaklar) yararlanılmıştır. Tüm bu bölümlerin yapısal aşaması sayısallaştırılarak, niteliksel yönü ise içerik analizi yöntemi ile irdelenmiştir.

c) Geçerlilik

- Geçerlilik kriteri olarak, içerik analiz türlerinden olan kategorisel analiz tekniğinden (verilerin kodlanması, kategorize edilmesi, düzenlenmesi, bulguların tanımlanması ve yorumlanması aşaması) yararlanılmıştır (Bloor ve Wood 2006).
- Veri toplama aracı alan yazınına dayandırılarak hazırlanmıştır. Böylece veri toplama aracı ve alan yazını arasında tutarlılık sağlanmıştır.
- Tüm bu değerlendirmeler sorumlu araştırmacının gözetimi altında gerçekleştirilmiştir.
- Araştırmacılar arasında tutarlılık sağlamak açısından kontrol tablosu kullanılmıştır.

d) Güvenilirlik

- Bulgular yorumsuz olarak sunulmuştur.
- Veri toplama aşamaları detaylı olarak yöntem bölümünde açıklanmıştır.
- Kontrol tabloları ile incelenen tez içerikleri araştırmacılar tarafından arşivlenmiştir.
- Tüm araştırmacılar halk sağlığı hemşireliği alanında çalışan uzmanlardır.
- Her bir tez farklı zamanlarda iki araştırmacı tarafından okunmuştur.
- Belirlenen kodlama listesi ve temalar iki araştırmacı tarafından incelenecektir.

4- Etik

Araştırmanın yürütülebilmesi için Ege Üniversitesi Hemşirelik Yüksekokulu etik kurulundan yazılı izin alınmıştır. Tezlerin yazarlarıyla telefon ve e-mail yolu ile iletişime geçilerek yazılı veya sözel onamları alınmıştır.

BULGULAR

Çalışma kapsamına alınan tezlerin 10’u yüksek lisans ve 5’i doktora tezidir. İlk işçi sağlığı tezi 1990 yılında yapılan doktora tezidir (Tablo 1). Tez danışmanlarının bölümünü incelediğimizde bir danışmanın Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Anabilim Dalında, diğerlerinin ise Halk Sağlığı Hemşireliği Anabilim Dalında görev yaptığı saptanmıştır.

Tezlerin 6’sının yayınlanmış olduğu, birinin uluslararası (Beşer ve Bayık 2006) yayınlandığı diğer 5’inin ulusal yayın (Güler ve Kubilay 1998, Gökmen, Yıldız ve Deniz

2007, Yılmaz ve Bayat 2005, Albayrak ve Emiroğlu 2006, Emlek ve Özsoy 2006) olduğu ve bu yayınlanan tezlerin birinin ulusal atıf indeksinde (Gökmen, Yıldız ve Deniz 2007) yer aldığı saptanmıştır.

İşçi sağlığıyla ilgili hemşirelik alanında yapılan tezler Tablo 1’de yazarı, yılı, türü, amacı, tipi, yapıldığı yer, iş kolu, evren-örnekleme, veri toplama araçları-yöntemi, verilerin analizi ve bulgular bölümleri olmak üzere özetlenmiştir. Ayrıca tezlerin her biri adı, özeti, giriş, yöntem, etik yönü, bulgular, tartışma, sonuç-öneriler ve kaynaklar bölümü olmak üzere 9 ayrı başlık altında ayrıntılı şekilde incelenmiştir.

Tezlerin adları ve özeti

Tezlerin adları incelendiğinde 3’ünün tez içeriği ile uyumlu olmadığı, 2’sinin ise kısmen uyumlu olduğu saptanmıştır. 10 tezin adı açık ve kısa bir şekilde yazılmıştır. Tezlerin başlıklarının ortalama kelime sayısı 11 (min: 7- max: 18) olarak bulunmuştur.

Tezlerin özetleri incelendiğinde 10 tezin ele alınan konuyu açık olarak ifade ettiği ve özet yazma kriterlerine uygun yazıldığı saptanmıştır. Özetlerin tümü geçmiş zaman diliyle yazılmış ve ortanca kelime sayısının 257 olduğu saptanmıştır. Tezlerin 9’unun özet bölümünde çalışmanın tüm bölümlerine yer verildiği ve anahtar kelimelerin olduğu belirlenmiştir.

Tezlerin giriş bölümü

Tezlerin giriş bölümünün ortanca sayfa sayısı üçtür, ayrıca çalışmanın amacı bu bölümde yer almaktadır. Bu bölümde İS hemşiresinin bakım verici, eğitici, danışman, araştırmacı, yönetici, savunucu rollerine vurgu yapılmaktadır.

Tezlerin 9’unda araştırma problemi yeterince açıklanmış, önemi ve gerekliliği belirtilmiş, 11’inde temel bilgi içeriğinin yeterli olduğu saptanmıştır. Kendi tarihsel süreci değerlendirildiğinde sadece 12 tezte son 5 yılın güncel kaynaklarına yer verildiğine, 5 çalışmada hedeflere, 8’inde ise hipotezlere rastlanmıştır. Sadece bir tezte diğer benzer araştırmalardan elde edilen sonuçların yer aldığı “ilgili araştırmalar bölümü” bulunmaktadır.

İncelenen 9 tezte sağlık riskleri ile ilgili konulara, 3 tezte sağlıklı yaşam biçimi davranışlarına ve 3 tezte de İS hemşiresinin sağlığı koruma ve geliştirme rolüne vurgu yapılmaktadır.

Tezlerin yöntem bölümü

Tüm tezler nicel araştırma tasarımıyla planlanmıştır. Tezlerin araştırma türü incelendiğinde 11’inin tanımlayıcı, 3’ünün deneysel ve birinin metodolojik olduğu görülmüştür. İncelenen 3 tez konusu hemşirelik teorilerine (Teoriler Üstü Model, Sağlığı Geliştirme Modeli, İş Sağlığı Hemşireliği Modeli) dayandırılmıştır.

Tezler genel olarak 3 büyük ilde İstanbul (6 tez), Ankara (2 tez), İzmir (2 tez) yoğunlaşmakla birlikte Mersin, Malatya, Kocaeli ve Sivas’ta gerçekleştirildiği görülmektedir. Tezlerin sıklıkla kuyumculuk, kuaförlük, ilaç, ayakkabı sanayi, tütün fabrikası, metal sanayi, otomotiv sanayi, tekstil ve cam sanayi, akü imal, montaj, kaynak ve çimento fabrikası gibi iş kollarında gerçekleştirildiği saptanmıştır (Tablo 1).

Tezlerin tümünde evren ve örneklem tanımlanmış, evren sayılarına bakıldığında en çok 11649, en az 90 işçi olduğu, örneklem sayılarının ise en çok 582, en az 69 işçiyle gerçekleştirildiği görülmektedir (Tablo 1). Tezlerin 7’sinde örneklem sayısı evrendeki birey sayısı bilinen örneklem genişliğine göre hesaplanmış, 6’sında tüm evren araştırmaya dahil edilmiştir.

Tezlerin örnekleme yöntemlerine bakıldığında, tabakalı rastgele (2 tez), basit rastgele (2 tez), randomize (1 tez), olasılıksız örnekleme (1 tez), sistematik örnekleme (1 tez) ve amaçlı örnekleme (2 tez) yöntemi kullanılmıştır.

Tezlerin 11’inde yetişkin işçilerin, 4’ünde çocuk işçilerin araştırma kapsamına alındığı ayrıca birinde hem işçi hem sağlık çalışanının (hekim ve sağlık memuru) örneklem grubuna dahil edildiği görülmektedir (Tablo 1). Araştırmaya dahil edilme kriterleri 7 tezde, araştırmanın sınırlılıkları 10 tezde belirtilmiştir.

Veri toplama aracı olarak 9 tezde araştırmacılar tarafından hazırlanan anket formu, diğer 6 tezde ölçek kullanılmıştır. En sık kullanılan ölçeğin (3 tez) “Sağlıklı Yaşam Biçimi Davranışları” ölçeği olduğu görülmüştür. Tümünde veriler yüz yüze görüşme yöntemi ile toplanmıştır (Tablo 1).

Tezlerdeki verilerin analizi için sıklıkla tanımlayıcı istatistikler (sayı-yüzde), kıkare, Mann Whitney U, Logistic Regresyon, t testi, Kruskal Wallis testlerinin kullanıldığı belirlenmiştir. Tezlerin 3’ünde geçerlilik güvenilirlik analizi, bir tezde ölçek geliştirme çalışması olması nedeniyle faktör analizi yapılmıştır (Tablo 1).

Tezlerin 6’sında etik komite izninin olduğu, çalışmanın gerçekleştirildiği kurumların 6’sından yazılı izin, 9’undan sözel izin alındığı saptanmıştır. Araştırma kapsamına alınan işçilerden ise bir tezde yazılı izin, diğerlerinden sözel izin alındığı belirtilmiştir. Tezlerin sadece 3’ü maddi yönden desteklenmiştir.

Tezlerin bulgular bölümü

Tezlerin 12’sinde bulguların araştırmanın amacını karşıladığı ve elde edildiği şekilde sunulduğu saptanmıştır. Hipotezlere yer veren 8 tezin tümünde hipotezlere yönelik bulgulara yer verilmiştir. Tezlerin tamamında en önemli bulgulara yer verilmiş ve Tablo 1’de özetlenmiştir. Tüm tezlerin bulguları alt başlıklar halinde verilmiş ancak 4 tezde bulguların-alt başlıkların iyi sınıflandırılmadığı, anlamlı bir bütünlük içinde sunulmadığı, alt başlıklarla bulgular arasında uyumsuzlukların olduğu saptanmıştır. Tüm tezlerde bulgular geçmiş zaman dili ile yazılmıştır. Bulgular tablolar halinde sunulmuş olup sadece birinde grafik kullanılmıştır. Tablo ve grafik yazım kurallarına uyulmuştur.

Tezlerin tartışma bölümü

Tezlerin 9’unda tartışmada verilen literatür sayıları yeterli bulunmuştur. Tüm tezlerde iç yorumlara, 14 tezde dış yorumlara yer verilmiştir. Dış yorumlar yapılırken 12 tezde literatür bilgisi ile farklılıkları, 14’ünde benzerlikleri vurgulanmıştır.

Tezlerin sonuç ve öneriler bölümü

Tezlerin 13’ünde sonuç bölümü çalışmanın en önemli bulguları ile desteklenmiş, 3’ünde ulaşılan bulguların ileride yapılacak çalışmalar için katkı sağlayacağı vurgu-

lanmıştır. Tezlerin tümünde önerilere yer verilmiş olup, bu öneriler 10 tezde çalışma sonuçlarından ilgisiz olduğu bulunmuştur.

Tezlerin kaynaklar bölümü

Tezlerin kaynaklar bölümü incelendiğinde tamamında doğrudan ve dolaylı kaynak kullanımının olduğu görülmektedir. Tezlerde kullanılan ortanca kaynak sayısı 84 (min:56- max:197) olduğu görülmüştür. En sık kullanılan kaynakları dergi (X=26), kitap (X=19), gri literatür (X=17) ve internet (X=2) oluşturmaktadır. Hemşirelik dışı dergi ve kitaplara daha yoğun atıf yapıldığı saptanmıştır.

Sadece bir tezde gri literatürün olmadığı görülmüştür. Kaynakların sıralama yöntemleri incelendiğinde metin içerisinde 13 tezde numaralandırılarak (Van cover yöntemi ile), 2 tezde ise yazarların soyadları ve yayım tarihleri verilerek (Harvard yöntemi) kullanılmıştır. Kaynakça 8 tezde alfabetik sıra ile, 7 tezde ise metin içindeki kullanım sırasına göre verilmiştir. Tüm tezlerde her bir alıntı için kaynak gösterilmiştir. Kaynak yazım kurallarına 11 tezde uyulmuştur.

Tablo 1. İşçi sağlığıyla ilgili hemşirelik alanında yapılan tezler

Yazar Adı ve Yılı	Amacı ve türü	Tipi, yapıldığı yer ve iş kolu	Evren ve örneklem	Veri Toplama Araçları ve Yöntemi	Verilerin Analizi	Bulgular
Emiroğlu O.N. (1990)	İşçilerin İS hizmetleri beklentilerini ve İS hemşiresinin İS ve güvenliği çalışmalarındaki yerini saptamak (DR)	-Tanımlayıcı -İstanbul -15 farklı iş kolunda	- N:11649 - n:171 (yetişkin işçi) - n: 34 (sağlık çalışanı)	- Sosyo-demografik Soru Formu - Yüzyüze görüşme	Sayı yüzde	Hemşirelerden beklenen hizmetler; işe giriş, periyodik muayene, kan basıncı kontrolü (%44.1), pansuman (%38.9) ve gebe eğitimidir (%34.9). Hemşire ve sağlık memurlarının sınırlı düzeyde gerçekleştirdiği hizmetler; çalışma ortamını gözleme, kronik hasta izlemi, periyodik sağlık muayenesi, ilk yardım olarak saptanmıştır.
Esin N. (1997)	Çalışanların sağlığını geliştirici davranışları etkileyen faktörleri belirlemek ve ilgili ölçekleri Türk alan yazınına kazandırmak (DR)	-Tanımlayıcı Metodolojik -İstanbul -Tekstil-cam iş kolu	- N: 3000 - n: 450 (yetişkin işçi)	- Sağlıklı Yaşam Biçimi Davranışları Ölçeği (SYBDÖ) - Çok Boyutlu Sağlık Kontrolü Ölçeği - Sağlığın Önemi Ölçeği - Yüzyüze görüşme	Sayı yüzde, t Testi, Varyans, Korelasyon, Yapı ve İçerik Geçerliliği	İşçilerin, SYBDÖ puanı orta (120.88±19.60), sağlığın önemi (8.14±2.28) ve sağlık durumunu algılama ölçeği (1.80±0.51) iyi düzeyde bulunmuştur. İşçilerin sağlık davranışlarının yaş, eğitim, çalışma yılı, mesleki statü, kentte yaşama, kişilerarası iletişimin iyi olması ile arttığı saptanmıştır.

Türkiye’de Hemşirelikte İş Sağlığı Lisansüstü Tezlerinin Eleştirel Değerlendirmesi

Güler N (1997)	İşçilerin, sağlık bakım gereksinimlerini ve hemşirelik hizmetlerini değerlendirmek (DR)	- Tanımlayıcı - Sivas - Çimento fabrikası	- N:325 - n: 217 (yetişkin işçi)	- İşçi Tanıtım Formu, - İşyeri ve Ünitelerine Yönelik Gözlem Formu - İş Kazası Kayıt Formu - İşçileri Değerlendirme ve Muayene Formu - Durumluluk Sürekli Kaygı Ölçeği - Gözlem ve yüzyüze görüşme	Sayı yüzde, Kikare, Varyans	Her beş işçiden birinin kronik bir hastalığı olduğu, sağlık ünitesine en sık başvuru nedenleri arasında solunum sistemi ve gastrointestinal sistem hastalıkları yer almaktadır. İS hemşiresinin en fazla eğitim, en az danışmanlık hizmetini yerine getirdiği saptanmıştır.
Emlak Z. (1998)	Çocuk işçilerin kendi sağlıklarını yükseltmede davranış biçimlerini belirlemek (YL)	- Tanımlayıcı - İzmir - Ayakkabı iş kolu	- N:109 - n:85 (çocuk işçi)	- Sosyodemografik Veri Formu - Çalışan Çocuklarının Kendi Sağlıklarını Yükseltmedeki Sağlıkla İlgili Davranış Biçimlerinin Saptanması Anket Formu - Yüzyüze görüşme	Sayı yüzde, Varyans, Yapı Geçerliliği, Wilcoxon	Çalışan kız çocuklarının puanı (142.64±9.55) erkeklerden (139.65±7.57) yüksek olduğu, haftalık çalışma ve sağlıkla ilgili bilgi alma durumlarının davranış puanını etkilediği saptanmıştır.
Çalışkan M. (1999)	İşçilerin sırt ağrılarını ve risk faktörlerini belirlemek (YL)	- Tanımlayıcı - İstanbul - Sanayi iş kolu	- N: 1780 - n: 314 (yetişkin işçi)	- Görüşme Formu - Görsel Analog Skala Sorgulama Formu - Oswestry Ağrı Sorgulama Formu - Tartı ve Metre - Yüzyüze görüşme	Sayı yüzde, Kikare	İşçilerin %34’ünde sırt ağrısı olduğu, %81’inde günlük yaşam aktivitelerinde hafif derecede fonksiyonel yetersizlik yaşadığı, işinden memnun olmayan işçilerde sırt ağrısının daha fazla olduğu görülmüştür.
Gökmen N. (2003)	Tütün fabrikasında çalışan işçilerin sağlık risk algıları ve uygulamalarını incelemek (YL)	- Tanımlayıcı - İstanbul - Tütün iş kolu	- N:911 - n:270 (yetişkin işçi)	- İşçilerin Tütüne Bağlı Sağlık Risk Faktörlerini ve Risk Algılarını Belirlemeye Yönelik Anket Formu - Solunum Fonksiyon Testi Cihazı - Yüzyüze görüşme	Sayı yüzde, Kikare, Varyans	İşçilerin %57,4’ünün her gün sigara içtiği, %71,1’inin fiziksel koşullardan rahatsız olduğu, %75.2’sinin maske %93.3’ünün deri yelek kullanmadığı, sadece tütüne maruz kalanların duştan yararlandığı belirlenmiştir.
Yılmaz U. (2003)	Çocuk işçilerin sağlığıyla ilgili risk faktörlerini değerlendirmek (YL)	- Tanımlayıcı - Malatya - 6 farklı iş kolu	- N:127 - n:115 (çocuk işçi)	- Çocukların Sosyo-Demografik Özellikleri, İş Ortamı, Çalışma Koşulları ve Sağlığı Koruyucu Davranışlarıyla İlgili Anket Formu - Yüzyüze görüşme	Sayı yüzde, Kikare	Çocukların %61.7’sinin çok uzun süre çalıştığı, işe giriş ve periyodik muayene olma oranının düşük, kişisel koruyucu kullanma durumlarının ve kişisel hijyen davranışlarının yetersiz olduğu saptanmıştır.

Albayrak S. (2003)	İşçilerin İS hizmetlerinden beklentilerini belirlemek (YL)	- Tanımlayıcı - Ankara - Oto sanayi iş kolu	- N: 1193 - n: 424 (yetişkin işçi)	- Sosyodemografik Soru Kağıdı - Yüzyüze görüşme	Sayı yüzde, Kikare	İşçilerin %86.1'i İS hizmetinin yer almadığını düşündükleri, acil hizmetlerin işe giriş ve periyodik muayeneyi, sağlık kayıtlarının tutulmasını istediği, sağlık eğitimi, %41.7'si doktorun yanında hemşirenin yer alması gerektiği saptanmıştır.
Beşer A. (2003)	İşçilerin hemşirelik hizmetlerinden duydukları memnuniyet ve öne- me ilişkin beklentilere yönelik araç geliştirmek (DR)	- Metodolojik - İzmir - 33 farklı iş kolu	- N:8045 - n:310 (yetişkin işçi)	- Sosyodemografik Veri Formu - İşyeri Hemşirelik Hizmetlerindeki İşçi Memnuniyeti ve Sunulan Hizmetin Önemi Ölçeği - Yüzyüze görüşme	Sayı yüzde, İçerik ve yapı geçerliliği, Madde korelasyon, Faktör analizi	Ölçek iki yönlü (memnuniyet ve hizmet önemleme yönü) olup 38 maddeden oluşmaktadır. Memnuniyet ve hizmet önemleme yönü Cronbach α değeri (0.96;0.95)'dir. Faktör geçerliliğinde 3 faktör elde edilmiştir, "İşyeri Hemşiresinin Profesyonel Yönü", "Koruyucu Sağlık Hizmetleri", "İşyeri Hemşiresinin Bakım Verme Rolü" olarak belirlenmiştir.
Biçer T. (2003)	İşçilerin sağlık algılarını belirlemek, korunma ve geliştirmeye yönelik model oluşturmak (DR)	- Deneysel - Ankara - Sanayi iş kolu	- N:325 - n:124 (yetişkin işçi)	- İş ve İşçi Sağlık Etkilenim Öyküsü - Sağlıklı Yaşam Biçimi Davranışları Ölçeği (SYBDÖ) - İş Sağlığı Değerlendirme Çizelgesi - Yüzyüze görüşme	Sayı yüzde, Kikare, Önemlilik Testi, Korelasyon	İşçilerin sağlığını koruma ve geliştirmeye yönelik eğitim öncesi (133.83±18.33) ve sonrası (140.54±18.67) puanlar arası fark bulunmuştur. Sağlık birimine yapılan başvuru sayısı, eğitim süresince artış göstermiştir.
Canpolat Ö. (2006)	Çalışanların stres düzeylerini ve İS Hemşiresinin stres ile baş etmede etkililiğini belirlemek (YL)	- Deneysel - Kocaeli - Montaj iş kolu	- N:90 - n:69 (yetişkin işçi)	- İşçileri Tanımlamak İçin Geliştirilen Soru Kağıdı - Algılanan Stres Ölçeği - Yüzyüze görüşme	t Testi, Varyans, Mann Whitney U, Kruskal-Wallis	İşçilerin stresle baş edebilmek için etkin yöntemleri kullanmadıkları, orta derecede stres altında oldukları (40±8.5) bulunmuştur. İş stresine yönelik eğitim ve danışmanlık sonrasında stresin anlamlı düzeyde (37.3±7.77) azaldığı saptanmıştır.
Öncü E. (2009)	Çocuk işçilerin ailede ve işyerinde karşılaştıkları istismar ve ihmalin boyutunu ve etkileyen faktörleri incelemek (YL)	- Tanımlayıcı - Mersin - Çeşitli iş kolları	- N:702 - n:595 (çocuk işçi)	- Çocukluk Çağı Kötüye Kullanım Soru Listesi - İstismar ve İhmale Yönelik Anket Formu - Yüzyüze görüşme	Sayı yüzde, Kikare, Mann Whitney U, Lojistik Regresyon	Çalışan çocukların %62.5'i çalıştıkları yerlerde istismara, %100'ü ihmale ve %39'u ailede istismar ve ihmale uğradığı saptanmıştır. Aile içi istismar ile işyeri istismarı arasında anlamlı ilişki saptanmıştır.

Yenilmez F. (2009)	Çocuk işçilerin mesleksel astım rinit, dermatit ile ilgili risklerini ve etkileyen faktörleri belirlemek (YL)	- Tanımlayıcı - İstanbul - Kuyumculuk ve kuaförlük iş kolu	- N:843 - n:582 (çocuk işçi)	- Çocukların tanıtıcı özellikleri veri formu - Uluslararası Astım ve Alerji Çalışması - Yüzyüze görüşme	Sayı yüzde, Kikare, t Testi, Lojistik Regresyon	Çocuk işçilerde mesleksel astım rinit, dermatitin yüksek olduğu ve bu semptomların gelişiminde cinsiyet, kimyasal maddeler, ailesel hastalık öyküsü gibi etmenlerin etkisinin olduğu saptanmıştır.
Sezgin Ö. (2009)	İşçilerin sigarayı bırakmalarında İS hemşiresinin rolünü belirlemek (YL)	- Deneysel - İstanbul, - İlaç sektöründe	- N:180 deney, n:50 kontrol, n:50 (yetişkin işçi)	- Transteoritik Model Aşamaları Formu - Fagerstrom Nikotin Bağımlılık Testi - Tükürükte Nikotin Düzeyi Testi - Değerlendirme Anketi - Kotinin Strip Testi - Grup toplantısı	Sayı yüzde, Kikare, t Testi, Mann Whitney U, Mc Nemar, Wilcoxon	Kontrol grubu işçilerin %18’i, deney grubu işçilerin %58’inin sigarayı bıraktığı saptanmıştır.
Gönül G. (2009)	Çalışanların koroner kalp hastalığı risk faktörlerini ve sağlıklı yaşam biçimi davranışlarını (SYBDÖ) belirlemek (YL)	- Tanımlayıcı - Balıkesir - İlaç firması	- N:510 - n:178 (yetişkin işçi)	- Sosyodemografik Özellikleri ve Koroner Kalp Hastalığı Risk Faktörlerine Yönelik Form - Sağlıklı Yaşam Biçimi Davranışları Ölçeği II - Framingham Risk Skorlamaları - TEKHARF Risk Puan Şeması - Yüzyüze görüşme	Sayı yüzde, Kikare, t Testi Varyans, Mann Whitney U, Korelasyon	SYBDÖ puan ortalaması 2.42±0.37’dir. İşçilerin %18.5’i KKH ile ilişkili en az bir kronik hastalığa, kadınlar(%44.4) şeker hastalığına, erkekler yüksek kolesterole (%41.7) sahiptir. Kronik hastalığı olanların %60.6’sı teşhis belirlendikten sonra yaşam biçiminde değişiklik yapmıştır.

*YL: Yüksek lisans tezi **DR: Doktora tezi

TARTIŞMA

Keogh (1997)’a göre, doktora programlarının başlatılması hemşirelikte meslekleşme sürecinin tamamlandığının bir göstergesidir. Bu bağlamda doktora düzeyinde yürütülen çalışmalar meslekleşme boyutuna önemli katkılar sağlayacaktır. İncelenen tezler içerisinde ilk İS tezinin 1990 yılında yayınlanmış olduğu görülmektedir. Türkiye’deki lisansüstü çalışmaların tarihsel gelişimi incelendiğinde 1968 yılında yüksek lisans, 1972 yılında da doktora programları başlamıştır (Ulusoy 1998). Doktora tez çalışmasının 1990’da başlamasının İS alınana yönelik olası ihtiyaçların çok geç fark edildiğini göstermesi açısından önemlidir. İSH tezlerinin gelişim süreci incelendiğinde ilk tez çalışmasının doktora düzeyinde başlayıp sonraki yıllarda yüksek lisans düzeyinde devam etmesi dikkat çekicidir. Yüksek lisans tezlerinin alanla ilgili sorunların tespit edilmesinde, doktora tezlerinin ise belirlenen sorunlara yönelik etkili uygulamaların ortaya konmasını sağladığı düşünüldüğünde; İSH alanındaki tezlerin

yüksek lisans düzeyinde yoğunlaşması, bu alanla ilgili belirlenmesi gereken sorunların varlığını göstermektedir. İSH ile ilgili doktora tezlerinin sayıca yetersiz olması ise İSH'nin girişimlerinin ortaya konması ve bu girişimlerin etkinliğinin belirlenmesinde sorunlar olduğunu düşündürmektedir.

Tezler öğrencilere bağımsız şekilde sorun çözme ve bilgi geliştirmeyi denetleme yeteneği sağlamalıdır. Bir tez yazmak araştırmacılar için zor bir görevdir ve danışmanların denetim, yeterlilik ve doğru yönlendirmesi ile şekillenir (Kapborg ve Berterö 2002). Tez danışmanı öğrenciyi yönlendiren ve araştırma kalitesini artırmaya yönelik önemli pozisyonundaki kişidir (Bakioğlu ve Gürdal 2001). Bir tez dışında tezlerin tümünün danışmanlarının halk sağlığı hemşireliği alanında uzman oldukları fakat İSH'de uzmanlık veren kurumların olmayışı nedeniyle İSH alanında uzmanlık geçmişi- ne sahip değillerdir. Lisansüstü tezlerden özellikle doktora düzeyinde gerçekleştirilen tezlerin orijinal olması, uygulamaya yenilik getirmesi ve yeni bir yöntem ya da model geliştirmesi istenmektedir. İSH uzmanlık geçmişlerinin olmayışı hemşire- lerin nitelikli yayın yapamama, konu alanında derinleşememe (Kurban ve Ulusoy 2008), konu alanına özgü araştırma bilgi ve becerisinin yetersiz olması (Tortumluoğlu ve Özyazıcıoğlu 2004), alana uygulanabilir çalışmaların yapılmaması, kanıta dayalı araştırmalara yönelememe (Kocaman 2003) sorunların yaşanmasına yol açmıştır.

Yayınlanmış bilimsel makaleler, bilimsel çalışmanın patenti niteliğindedir ve bir ülkenin bilimsel ilerleyişi bu çalışmalara göre değerlendirilir (Erkuş 2004). Hemşirelik araştırmalarında ilerleme ise araştırmacıların sonuçlarını paylaşabilmelerine bağlıdır (Kapborg ve Berterö 2002). Bu açıdan baktığımızda tezlerin yarısının yayınlanmamış olduğu görülmektedir. İş sağlığı alanında gerçekleştirilen tezlerin nicel yetersizliğinin yanı sıra tezlerin yayına dönüştürülmemesi, ülkemizde İS alanının gelişimine katkı sağlayamaması, zaman ve emek israfı olarak düşünüldüğünde son derece üzücüdür. ISI Web of Science veri tabanında taranan dergilerdeki makaleler daha nesnel bir değerlendirme sağladığı (Kurban ve Ulusoy 2008) ve bir ülkenin bilimsel yönden ürettiklerini uygulamaya aktarmasına olanak sağladığı için önemsenmektedir. Bu doğrultuda incelenen tezlerden sadece bir tanesinin (Beşer ve Bayık 2006) uluslararası yayın olması dikkat çekicidir. ISI tarafından hazırlanan atıf indekslerine göre Türkiye'nin 1980-2004 döneminde yapmış olduğu yayınlar incelendiğinde, 1980 yılında 439 olan yayın sayısı 25 yılda 32 kat artarak 14281'e ulaşmıştır. Türkiye 2004 yılında dünya biliminde %1.05 oranında katkıda bulunarak dünya sıralamasında 21.sıraya yükselmiştir (Ak ve Gülmez 2006). Akademik yükseltmeler için son on yıldan beri A, B, C grubu indekslerde tez dışında en az üç yayının istenmesi (Kurban ve Ulusoy 2008) tezlerin yayınlanma ölçütleri arasında sayılmaması nedeniyle tezlerin yayına dönüştürülmesini engellenmiş olabilir. Aslan, Uzun ve Oflaz (2010) uluslararası yayın yapma konusunda araştırmacılar dil güclüğü (%8.6) nedeniyle yayına dönüş- türmekte zorluk yaşamakta olduklarını saptamışlardır.

Tezlerin adları ve özeti

Araştırmanın adı olabildiğince kısa ve içeriği yansıtır nitelikte olmalıdır. Başlıkta yer alacak sözcük üzerinde iyice düşünülmeli ve en iyi amacı ifade eden sözcükler seçilmelidir. (Karasar 2010). Tezlerin çoğunluğunun (10 tez) adı tezin içeriğini açık ve

kısa bir şekilde anlatmasına rağmen, bazı tezlerin içerik ile uyumlu olmadığı veya tam olarak yansıtmadığı saptanmıştır. Bazı tezlerin adlarında kelime sayısı 18’e kadar çıkmaktadır. Bu durum başlıkta gereksiz bilgilerin verilmesinden kaynaklanmakta ve araştırma konusunun anlaşılmasını zorlaştırmaktadır. Benzer şekilde İsveç’te 13 tane hemşirelik lisans tezi üzerinde yapılan çalışmada, 7 tez adının kısa ve açık olduğu, 6 tez adının ise kötü, anlamsız olduğu ve zor okunduğu ifade edilmiş (Kapborg ve Berterö 2002). Bu araştırma bulgularıyla paralellik göstermektedir.

Özetlerin çalışmanın bütününe açıklamada yol gösterici iyi bir rehber olduğu düşünülmektedir (Özsoy 1998, Görak 2004). Oysaki incelenen bazı tezlerde (5tez) özetlerin genellikle açık yazılmadığı, gereksiz bilgilerden ve uzun ifadelerden oluştuğu, kelime sayısının 510’a kadar çıktığı saptanmıştır. Ayrıca tezlerden 9’unun özet bölümünde çalışmanın tüm bölümlerine yer verilmediği dikkat çekmektedir.

Tezlerin yaklaşık yarısında (6tez) anahtar kelimelerin olmadığı belirlenmiştir. Oysaki anahtar kelime, yapılan bilimsel çalışmanın ne ile ilgili olduğu ilişkin sorulara soruya kısaca verilen cevap niteliğinde olması ve çalışmanın birkaç kelimedeki özetlenmesi olarak düşünüldüğünde son derece önemlidir (Üstüner ve Cömert 2008). Her araştırmanın anahtar kelimeleri çalışma alanının özgün sözcüklerinden oluşmalı ve elektronik veri tabanları üzerinden tarama yapıldığında o yayına kolayca ulaşılabilmesini sağlamalıdır (Üstüner ve Cömert 2008). Bu açıdan baktığımızda anahtar kelimelere yer veren tezlerin sadece birinde Medical Subject Headings (MeSH) browser ve Türkiye bilim terimlerine uygun olarak yazıldığı görülmektedir.

Tezlerin giriş bölümü

Araştırmacıların giriş yazarken alan yazınına hakimiyeti oldukça önemlidir. Bu bölümde araştırma tanıtılır ve okuyucunun konuya ilgisi çekilir. Genel kavramlardan yola çıkılarak soruna odaklanılır (Görak 2004). İncelemede bazı tezlerin (4 tez) giriş bölümlerinin araştırma sonuçlarını anlayıp değerlendirilmesine olanak verecek ölçüde temel bilgi içermediği, bazı tezlerin ise giriş bölümünün 11 sayfaya ulaştığı belirlenmiştir. Bu da zaman zaman çalışmayı okuyan kişilerin araştırma okumasını ve anlamasını güçleştirecek bir bilgi yığını haline gelmiştir.

İncelenen tezlerin bazılarında (6 tez) araştırmanın önemi bölümünün yer alması dikkat çekici bir bulgudur. Araştırmanın amacında belirtilen bilginin hangi sorunların (pratik veya kuramsal) çözümünde ve nasıl kullanılacağını açıklayan önem bölümü, araştırmanın uygulanabilirliği açısından gereklidir (Kim ve ark. 2002).

Tez konuları içinde kavramlar incelendiğinde en çok kullanılan kavramlar sağlık riskleri, sağlıklı yaşam biçimi davranışları, sağlığı koruma ve geliştirme kavramlarıdır. İS alanındaki diğer önemli kavramlara örneğin, İS ve güvenliği, işçi sağlığı hakları, değişen işçi profili, sendikalaşma gibi kavramlara hiç değinilmediği ve değinilen kavramlarında derinlemesine incelenmediği bulgulanmıştır. İlk sıralarda yer alan sağlığı koruma ve geliştirme hizmetlerine ilişkin çalışmaların çoğunlukta olması, konu eğilimlerinin toplumun sağlık gereksinimlerine göre değişiklik göstermesinden kaynaklandığı düşünülse de aslında diğer konu başlıklarının (işçi sağlığı hakları, sendikalaşma gibi) hemşirelerin bu konulara farkındalık azlığı veya Türkiye’deki demokratikleşme sürecinin yarattığı bir sonuç olarak düşünülebilir.

Tezlerin yöntem bölümü

Yöntem sorunu çözmek için kullanılan düzenli yoldur (Karasar 2010). Tezlerin yöntem bölümü teorik bilgi ile uyumlu ve araştırmanın gerekçesini açıkça belirtecek şekilde yazılmalıdır (Kapborg ve Berterö 2002). Bu incelemede tezlerin bazılarında yöntemiyle ilgili bir takım eksikliklerin olduğu saptanmıştır. Örneğin işçilerin sigarayı bırakması hedeflenen bir tez çalışmasında nasıl bir yol izlenerek sigaranın bırakıldığı araştırmanın yönteminden anlaşılamamaktadır. Benzer olarak Özsoy ve Karaaslan (1995), Aksayan ve Emiroğlu (1999) yürüttükleri çalışmalarda da inceledikleri araştırma makaleleri ve bildirilerin metodolojik açıdan eksiklikler içerdiğini bulmuşlardır.

İncelenen tüm tezlerin nicel tipte olduğu ve nitel araştırma yöntemlerine rastlanmamış olması dikkat çekici bir bulgudur. Hemşire araştırmacıların geçmişten günümüze eğitim programlarında nitel araştırma yöntemleri konularına yer verilmemiş olması düşünüldüğünde bu sonuçlar şaşırtıcı değildir.

Bir araştırmanın modeli araştırmanın çatısını oluşturmaktadır (Keogh 1997). Bu çalışmada tezlerin modellerinin en çok tanımlayıcı tipte olduğu saptanmıştır. Bunun nedeni tanımlayıcı çalışmaların deneysel çalışmalardan daha ekonomik ve kolay olmasıdır. Deneysel çalışmaların az olmasının bir diğer nedeninin de araştırmacıların maddi kaynaklara ulaşma zorluğu olduğu düşünülmektedir.

Üç tez dışında diğer tüm tezlerde konunun hemşirelik teorisiyle ilişkilendirilmediği görülmüştür. Bu sonucun Dünya'da yapılmış araştırmalarda kurama dayandırılan hemşirelik araştırmalarının az olması, hemşire araştırmacıların geçmişten gelen kurama ilişkin yeterli alt yapısının olmaması, eğitimde kuramlarla ilişkili konuya sınırlı yer verilmesi ve araştırmacının kuramı nasıl kullanacağını bilmesinden (Alligood ve Tomey 2006) kaynaklandığı düşünülmektedir.

Tezlerin 6'sında evrenin tamamının örnekleme alındığı, örneklem alımı için çoğunlukla (8 tez) olasılıklı örnekleme yöntemi kullanıldığı saptanmıştır. Araştırmacıların olasılıklı örnekleme yöntemini tercih etmeleri, araştırmaya dahil edilecek bireyleri evrenden eşit olasılıkla seçilmesini sağlayarak yanlılığı engellemesi açısından önemlidir (Karasar 2010).

Tezlerde veri toplama aracı olarak sıklıkla anket ve ölçek kullanıldığı görülmektedir. Ölçekler yargısal ölçmeyi ve standardizasyonu sağladığı için tercih edilmektedir. Veri toplama aracının doğru, güvenilir ve denenebilir olması incelemeyi amaçladığımız kavram ve kuramların değişkenlerle ilişkilerini ne derecede yansıttığını gösterir (Karasar 2010). Tezlerin sadece 3'ünde geçerlilik güvenilirlik analizlerinin yapılmış olması nitelikli ve kültür özelliklerimize uygun araçların yetersizliğini ve bu tür çalışmalara gereksinim duyulduğunu göstermektedir.

Tezlerde çoğunlukla tanımlayıcı istatistiklerin kullanıldığı, ileri istatistik analizlere çok az yer verildiği görülmektedir. Bir çalışmanın bilimselliği kullandığı araştırma ve istatistiksel yöntemlerin sağlamlığıyla ölçüldüğünden (Erkuş 2004) bu bulgu son derece dikkat çekicidir.

Bilimsel araştırmaların potansiyel bilgi üretme kapasiteleri yanında etik kurallara da uygun olması gerekmektedir (Karasar 2010, Bayık 2004). Etik konulara araştırmalarda yer verilmesi, açıklayıcı, güvenilir ve tatmin edici bilgiyi savunma göstergesidir (Kapborg ve Berterö 2002). Bu bağlamda incelenen tezlerin yarısından fazlasında etik komite izni olmadığı, kurumlardan ve işçilerden alınan izinlerin ise çoğunlukla sözel izin olduğu görülmektedir.

Üç tez dışında diğer tüm tezlerin maddi bir fonla desteklenmemiş olması hemşirelik araştırmalarının kişisel çabalar ile sürdüğünü ve araştırma gelişimi için önemli bir engel olduğunu göstermektedir. Ülkemizde eğitim ve araştırmaya ayrılan ödeneklerin düşük olması yayın sayısındaki yetersizliğin üçüncü nedenidir (Ak ve Gülmez 2006). Türkiye’de 2010 yılında Gayri Safi Yurtiçi Ar-Ge harcamalarının en büyük payı (%46) yükseköğretim kurumlarına ayrılmıştır. Yükseköğretim harcamaları içerisinde de en büyük pay sağlık bilimlerine aittir (TÜİK 2011). Tüm bu Ar-Ge harcamaları içerisinde hemşirelik için araştırma fonlama olanakları düşüktür. Örneğin, Ege Üniversitesi hemşirelik fakültesi için yıllık %0.6 pay ayrılmıştır (EÜ Hem Fak 2011).

Tezlerin bulgular bölümü

Bulgular bölümü araştırmanın ham verilerinin düzenli, mantıksal sıralamada ve tablolar ile verildiği bölümdür (Görak 2004). Araştırma sonuçlarının hipotez ile ilişkisi ve bulguların kuramsal çerçeve ile uyumu açısından incelenmesi gerekmektedir (Kocaman 2004). Bu açıdan baktığımızda üç tezde bulguların amaçla ilişkilendirilmemiş, okuyucuya açık bir resim sunmamış ayrıca analiz ve yorumdan yoksun olduğu belirlenmiştir.

Tezlerin 8’inde hipotezlere yönelik bulgulara yer verilmiş olması önemlidir. Hipotezler araştırılmak istenen probleme özgü nedensellik ilişkisi aramak için kurulur. Değişkenlerin birbirini nasıl etkilediği konusunda veriler elde edebilmemizi ve yorum yapabilmemizi sağlar. Problemi açıklayarak bilimsel sorgulama yapabilmemizi sağladığından bulgular kısmında hipotezleri açıklayıcı verilere değinilmesi gerekmektedir (Karasar 2010).

Bulgular verilirken öncelikli olarak çalışma grubunun tanıtıcı özellikleri, tablolar ya da grafikler, daha sonra konuyla ilgili araştırmanın amacına uygun veriler önceden belirtilen istatistiksel değerlendirme yöntemleri ile birlikte mantıksal dizgede verilir (Görak 2004). Bu bilgi ışığında 4 tezde bulguların-alt başlıkların iyi sınıflandırılmadığı, anlamlı bir bütünlük içinde sunulmadığı, alt başlıklarla bulgular arasında uyumsuzlukların olduğu saptanmıştır.

Bulgular sadece bir tezde grafik halinde sunulmuştur. Bulguların ifade edilmesinde grafiklerin kullanılması okuyucuların dikkatini çekeceği ve bulguların daha kolay anlaşmasını sağlayacağı için önemli olduğu düşünülmektedir.

Tezlerin tartışma bölümü

Tartışma yazarken dikkate alınması gereken üç önemli kriter vardır. Bunlar tartışmanın konu ile ilgili önceki araştırma bulgularına dayalı olması, dengeli olması, araştırmanın güçlü ve zayıf yönlerine atıfta bulunmasıdır (Kapborg ve Berterö 2002).

Bulguların literatür bilgileri ile tartışılması gerekmektedir. Tüm tezlerde bulguların kendi içerisinde tartışıldığı, bir tezde dış yoruma yer verilmediği saptanmıştır. Dış yorumlar yapılırken 12 tezde literatür bilgisi ile farklılıkları, 14'ünde benzerlikleri vurgulanmıştır. Tezlerin 6'sında tartışmada verilen literatür bilgileri yeterli bulunmamış olup, çoğu adeta bulguların bir tekrarı gibi karşımıza çıkmış ve tezlerin okunmasını sıkıcı hale getirmiştir.

Hemşireler için yalnızca düşünmek yeterli değildir; bir şey yaratmak, yazmak gibi faaliyetler gerekir. Hemşirelik araştırmalarında ilerleme, araştırmacıların çalışmaları açık bir dil ile başkalarına aktarabilmesine bağlıdır (Kapborg ve Berterö 2002). Makalenin tadını araştırmacının dili verir. Bu bağlamda tezlerin gramer ve imla hataları, yazarların kendilerini ifade etme, yazma becerilerinin yetersizliği sonucu tezlerde özgün ifadelerin olmamasına, yazarların kendi üslubunu geliştirememesine neden olmaktadır.

Tezlerin sonuç ve öneriler bölümü

Araştırma sonuçlarının hemşirelik açısından tartışılması, sonuçların uygulanabilirliği, araştırmanın hangi gruplara genellenebileceği, hemşirelik bilgisine katkısı, araştırmanın denenebilirliği, araştırmanın kalitesini geliştirme açısından önemlidir (Kocaman 2004). Bu açıdan tezlerin sonuç bölümlerine bakıldığında, bazı tezlerin sonuçlarının (2tez) araştırma bulguları ile ilişkisiz ve sadece 3'ünün elde edilen bulguların ileride yapılacak çalışmalara katkı sağlayacağı ifade edilmiştir. Bu açıdan yapılan çalışmaların gelecek çalışmalara yol göstermesi gerekmektedir.

Tezlerin tümünde önerilere yer verilmiş olmasına karşın, bazı önerilerin araştırma sonuçlarıyla ilgisiz olduğu saptanmıştır. Araştırma önerileri yeni araştırma alanlarını belirleyen kişisel önerilerden oluşabileceği gibi mutlaka araştırma bulgularına dayalı olmalıdır (Karasar 2010).

Tezlerin kaynaklar bölümü

Bilimsel makale hazırlamada doğru ve yerinde kaynak kullanımı, yazarın konusu ile ilgili ne okuduğunu, bilgisini, hipotezlerin nereden geldiğini, yararlandığı bilgilerin kimlere ait olduğunu ve kullanılan bilginin doğru, geçerli ve güvenilir olup olmadığını sağlamaktadır (Özkan ve Çatiker 2006). Araştırmalarda kaynakça seçimi özel bilgi ve beceri gerektirmektedir. Tezlerin kaynaklar bölümü incelendiğinde tamamında doğrudan ve dolaylı kaynak kullanımının olduğu görülmektedir. Bu kaynakların en sık kullanılanlarının sırasıyla dergi, kitap, gri literatür ve internet olduğu saptanmıştır. Kullanılan kaynakların hemşirelik dışı alanda yoğunlaştığı görülmektedir. Dolaylı kaynak kullanmak araştırmacıların literatürü düşünme, yorumlama ve analiz etme yeteneğini sınırlar (Kapborg ve Berterö 2002). İncelemelerimiz sırasında çalışmamızda önemli bir sorunun dolaylı kaynak kullanımının yaygınlığıydı. Araştırmacıların bir kısmı araştırma konularına ilişkin doğrudan kaynakları kullanmamışlardır. Bunun sonucu; literatür incelemesi zaman zaman başka yazarların yorumlarına dayandırılmış ve sanki "ödünc alınmış" bilgi haline dönüşmüştür.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu araştırma geçmişten günümüze İS alanında üretilmiş olan lisansüstü tezlerin doküman analizi yapılarak konu eğilimleri ve araştırma niteliklerini ortaya çıkarmıştır. Sonuç olarak incelenen tezler, Türkiye’de hemşirelik alanında İS konusunda sınırlı sayıda araştırma yapıldığını göstermektedir. Tezlerde çoğunlukla nicel türden tanımlayıcı çalışmalara yer verildiği, hemşirelik kuramlarına dayandırmanın yeterli olmadığı ve bilimsel yöntem konularında eksikliklerin olduğu sonucuna varılmıştır.

Çalışma sonucunda elde edilen bulgulara yönelik öneriler şunlardır:

- İS alanında yapılacak çalışmalar için ulusal düzeyde araştırma önceliklerinin belirlenmesi,
- İS hemşireliği alanında yürütülen tezlerin yeterli sayıda olmaması nedeniyle bu alana katkısını da sınırlamaktadır. Halk sağlığı hemşireliği lisansüstü eğitimi veren danışmanların yeni araştırmacıları İS alanına yönlendirmesi ve İS alanında gerçekleştirilecek olan araştırmaların alana katkı sağlayacak düzeyde planlanması,
- İS alanında yürütülmesi planlanan araştırmaların hemşirelik kuramlarına dayandırılması ve kanıta dayalı araştırmaların gelişimi için araştırma metodolojisinin deneysel tasarımlara yer verecek şekilde planlanması,
- Tezleri tüm boyutlarıyla incelemek yoğun ve zaman alıcı olması nedeniyle bazı tezlerin belirli bölümlerine odaklanılarak spesifik çalışmalar yapılması,
- Bu tür nitel araştırmaların periyodik olarak yapılıp, gelişmelerin ortaya konulması sağlanmalıdır.

KAYNAKLAR

- Ak MZ, Gülmez A. Türkiye’nin uluslararası yayın performansının analizi. Akademik İncelemeler Dergisi. 2006; 1(1): 26-43.
- Aksayan S, Emiroğlu NO. Gelişmekte olan ülkelerde araştırma güçlükleri ve çözüm önerileri. HEMAR-G. 1999; 1:41-46.
- Albayrak S, Emiroğlu NO. Şaşmaz oto sanayi sitesinde çalışanların iş sağlığı hizmetinden beklentileri. HEMAR-G.2006; 1(2): 46-58.
- Albayrak S. Şaşmaz oto sanayi sitesinde çalışanların iş sağlığı hizmetlerinden beklentileri. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara: Hacettepe Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü. 2003:1-79.
- Alligood MR, Tomey AM. Nursing Theory: Utilization and Application,. Philosophies, models, and theories: critical thinking structures. 3th ed. Mosby Elsevier; 2006: 43- 66.
- Aslan F, Uzun Ş, Oflaz F. Türkiye’de Hemşirelikte Doktora Tez Çalışmalarının Özellikleri, Yaşanan Güçlükler ve Tezlerin Kullanımı. Türkiye Klinikleri J Nurs Sci. 2010; 2(2):110-22.
- Bakioğlu A, Gürdal A. Lisansüstü tezlerde danışman ve öğrencilerin rol algıları: yönetim için göstergeler. Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi. 2001; 21(1): 9-18.
- Bayık A. Hemşirelik Araştırmalarında Etik (içinde). Hemşirelikte Araştırma İlke Süreç ve Yöntemleri, (Erefe İ, editör) 3.basım, İstanbul: Hemşirelikte Araştırma Geliştirme Derneği yay., 2004: 27-47.
- Beşer A, Bayık A. A scale for evaluating employee satisfaction with nursing care. AAOHN J, 2006; 54(10): 455-61.
- Beşer A. İşçilerin hemşirelik hizmetlerinden memnuniyeti ve önemine ilişkin ölçek geliştirme çalışması. Yayınlanmamış Doktora Tezi, İzmir: Ege Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü. 2003.

- Biçer T. Türk silahlı kuvvetleri bir askeri fabrikasında iş sağlığı hemşireliği gereksinimlerinin belirlenmesi ve işçilerin sağlığını korumaya yönelik model planlanması. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara: Genel Kurmay Başkanlığı Gülhane Askeri Tıp Akademisi Sağlık Bilimleri Enstitüsü. 2003.
- Bloor M, Wood F. Keywords in qualitative methods: A vocabulary of research concepts. SAGE Publication Ltd., 2006: 57-60.
- Buus N. Nursing scholars appropriating new methods: The use of discourse analysis in scholarly nursing journals 1996-2003. *Nurs Inq.* 2005; 12(1): 27-33.
- Canpolat Ö. Çalışanların stres düzeylerini etkileyen faktörler ve iş sağlığı hemşiresinin stres ile baş etmede etkililiği. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kocaeli: Kocaeli Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü. 2006.
- Çalışkan M. Endüstriyel alanda çalışan işçilerde sırt yaralanmaları ve risk etkenlerinin incelenmesi. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul: Marmara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü. 1999.
- DSÖ (August, 2008). Task shifting: Rational redistribution of tasks among health workforce teams: global recommendations and guidelines. Retrieved August 18, 2011, from <http://www.who.int/healthsystems/TTRTaskShifting.pdf>.
- DSÖ (August, 2011). WHA59.27 Strengthening nursing and midwifery. The Fifty-Ninth World Health Assembly, Geneva. Retrieved August 18, 2011, from http://www.searo.who.int/linkfiles/resolutions_and_declarations_strengthening_nursing_and_midwifery.pdf.
- Edward N, Webber J, Mill J ve ark. Building capacity for nurse-led research. *Int Nurs Rev.* 2009; 56: 88-94.
- Emiroğlu NO. İşçilerin iş sağlığı hizmetinden beklentileri ve işyeri hemşiresinin iş sağlığı ve güvenliği çalışmalarındaki yeri. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara: Hacettepe Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü. 1990.
- Emlek Z, Özsoy S. Çalışan çocukların (12-18 yaş) kendi sağlıklarını yükseltmedeki sağlıkla ilgili davranış biçimlerinin saptanması. *Çalışma Ortamı Dergisi.* 2006; Eylül-Ekim(88): 23-7.
- Emlek Z. Çalışan Çocukların (12-18 Yaş) Kendi sağlıklarını yükseltmedeki sağlıkla ilgili davranış biçimlerinin saptanması. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ege Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü. 1998.
- Erkuş A. Bazı tıp dergilerinin son sayılarındaki makaleleri yöntemsel ve istatistiksel açıdan incelenmesi. *Mersin Üniversitesi Tıp Fakültesi Dergisi.* 2004; 2: 175-181.
- Esin MN. Endüstriyel alanda çalışan işçilerin sağlık davranışlarının saptanması ve geliştirilmesi. Yayınlanmamış Doktora tezi. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü. 1997.
- EÜ HemFak (May, 2011). Bilimsel araştırma projeleri 2011 yılı dağılım cetveli. Ege Üniversitesi Rektörlüğü yıllık raporu, Ege Üniversitesi Hemşirelik Fakültesi resmi yazılar. İzmir.
- Garbin L, Azevedo A, Silva L. Inter-unit doctoral program in nursing of the university of são paulo: Characterization of graduates and theses defended in a decade. *Rev Latino-Am Enfermagem.* 2010; 18(5): 841-8.
- Goodfellow LM. Electronic theses and dissertations: A review of this valuable resource for nurse scholars Worldwide. *Int Nurs Rev.* 2009; 56: 159-65.
- Gökmen N, Yıldız A, Deniz Ö. Tütün fabrikasında çalışan işçilerin tütüne bağlı sağlık risk algıları ve uygulamaları. *TSK Koruyucu Hekimlik Bülteni.* 2007; 6(6): 465-74.
- Gökmen N. Tütün fabrikasında çalışan işçilerin tütün kullanım durumları, tütüne bağlı sağlık risk faktörlerine ilişkin risk algulamaları ve uygulamaları. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: Marmara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü. 2003.
- Göntül G. Bir ilaç firmasında çalışanların koroner kalp hastalığı risk faktörleri ve sağlıklı yaşam biçimi davranışları. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: Marmara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü. 2009.
- Görak G. Araştırma raporu hazırlama (içinde). Hemşirelikte araştırma ilke süreç ve yöntemleri. (Erefe İ, editör) 3.basım, İstanbul: Hemşirelikte Araştırma Geliştirme Derneği yay., 2004: 251-270.
- Güler N, Kubilay G. Çimento fabrikasında çalışan işçilerin sağlık sorunlarının belirlenmesi. *C.Ü. Hemşirelik Yüksekokulu Dergisi.* 1998; 2(2): 16-23.

- Güler N. İşçilerin işyeri ile ilgili sağlık bakım gereksinimlerinin ve bu bakım gereksinimleri çerçevesinde verilen hemşirelik hizmetlerinin değerlendirilmesi. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Ankara: Hacettepe Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü. 1997.
- Hirschfeld MJ. Priorities for a common nursing research agenda. *Int Nurs Rev.* 1998; 45: 13-4.
- İşçi F, Esin M N. Bir işyerindeki iş sağlığı hemşireliği girişimlerinin OMAHA hemşirelik girişim şeması ile değerlendirilmesi. *DEUHYO ED.* 2009; 2(2): 39-55.
- Kapborg RN, Berterö C. Critiquing bachelor candidates’ theses: Are the criteria useful? *Int Nurs Rev.* 2002; 49: 122-8.
- Karasar N. Bilimsel araştırma yöntemi. 21.basım, İstanbul: Nobel Yayın dağıtım, 2010; 70-7.
- Keogh J. Professionalization of nursing: Development, difficulties and solutions. *J Adv Nurs.* 1997; 25: 302-8.
- Kim JK, Oh EG, Kim CJ ve ark. Priorities for nursing research in Korea. *J Nurs Scholarsh.* 2002; 34(4): 307-12.
- Kocaman G. Hemşirelikte araştırmaların değerlendirilmesi ve kullanımı (içinde). *Hemşirelikte Araştırma İlke Süreç ve Yöntemleri*, (Erefe İ, editör) 3.basım, İstanbul: Hemşirelikte Araştırma Geliştirme Derneği yay., 2004: 271-81.
- Kocaman G. Hemşirelikte kanıta dayalı uygulama. *Hemşirelikte Araştırma Geliştirme Dergisi.* 2003; 2: 61-9.
- Koçoğlu D, Akın B. Küçük ölçekli işletmelerde çalışma koşulları ve işçilerin gündüz uyukuluk durumu ile ilişkisi. *HEMAR-G.* 2009; 1: 5-19.
- Kurban KN, Ulusoy F. Hemşirelik doktora derecesine sahip öğretim üyelerinin uluslararası atıf indeksleri kapsamındaki dergilerde yayımlanan bilimsel makalelerinin profili. *HEMAR-G.* 2008; 3: 15-25.
- Merighi M, Gonçalves R, Ferreira C. Bibliometric study on nursing theses and dissertations employing a phenomenological approach: Tendency and perspectives. *Rev Latino-am Enfermagem julho-agosto.* 2007; 15(4): 645-50.
- Mevzuat (April19, 2011). Hemşirelik yönetmeliğinde değişiklik yapılmasına dair yönetmelik, Retrieved August 5, 2011, from <http://www.resmigazete.gov.tr/main.aspx?home=http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2011/04/20110419.htm&main=http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2011/04/20110419.htm>.
- Öncü E. Mersin mesleki eğitim merkezine devam eden çırakların istismar durumlarının değerlendirilmesi. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Mersin: Mersin Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü. 2009.
- Özkan Ö, Çatıker A. Bilimsel makale yazımında kaynak gösterme kuralları. *HEMAR-G.* 2006; 1(2): 6-22.
- Özsoy Altuğ S. Kısa özet yazımı ve değerlendirmesi. *Ege Üniversitesi Hemşirelik Yüksekokulu Dergisi.* 1998; 14(1):115-8.
- Özsoy S, Karaaslan A. Hemşirelik kongre ve sempozyumlarda sunulan araştırmaların incelenmesi. *Ege Üniversitesi Hemşirelik Yüksekokulu Dergisi.* 1995; 11(2): 29-42.
- Özsoy SA. Hemşirelikte araştırma kalitesi. 12. ulusal hemşirelik “uluslararası katılımlı” kongresi özet kitabı, Sivas: Alter yay., 2009b; 61-5.
- Özsoy SA. Hemşirelikte araştırma öncelikleri 1. *HEMAR-G.* 2009a; 1: 52-9.
- Salazar MK. Core curriculum for occupational health and environmental health nursing, 3th ed. St. Louis: Saunders and Elsevier health company; 2006: 15-54.
- Segrott J, Mcivor M, Green B. Challenges and strategies in developing nursing research capacity: A review of the literature. *Int J Nurs Stud.* 2006; 43: 637-51
- Sezgin Ö. İşçilerin sigarayı bırakmasında iş sağlığı hemşiresinin rolü. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: Marmara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü. 2009.
- Tortumluoğlu G, Özyazıcıoğlu N. Akademisyenlerin araştırma yaparken ve yayınlarken karşılaştıkları güçlükler ve bunun üzerinde doktora eğitiminin etkisi. *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi.* 2004; 1(1): 1-11.
- TÜİK (November4, 2011). Araştırma-geliştirme faaliyetleri araştırması, 2010. TÜİK haber Bülteni. Sayı: 8623. Retrieved June 2, 2012, from <http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=8623>.

- Türkbey EE. A.Ü. İbn-i Sina Hastanesi'nde çalışan işçilerin sağlık ve güvenlik durumlarının araştırılması. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara: Ankara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü. 1996.
- Ulusal Tez Merkezi (August, 2011). Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi, Retrieved August 18, 2011, from <http://tez2.yok.gov.tr/>.
- Ulusoy MF. Türkiye'de hemşirelik eğitiminin tarihsel süreci. CÜ Hemşirelik Yüksekokulu Dergisi. 1998; 2(1): 1-8.
- Üstüner M, Cömert M. Eğitim yönetimi teftişi planlaması ve ekonomisi anabilim dalı lisansüstü dersleri ve tezlerine ilişkin bir inceleme. Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi. 2008; 55: 497-515.
- Yenilmez FB. Kuyumculuk ve kuaförcülük işkollarında çalışan çocuklarda mesleki astım ve alerji riskleri. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü. 2009.
- Yıldırım A, Şimşek H. Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri. 7.basım, Ankara: Seçkin yay., 2008: 187-93.
- Yılmaz U, Bayat M. Oto tamirhanelerinde çalışan çocuk işçilerin sağlıklarını koruyucu davranışları ile iş ortamı ve çalışma koşullarının değerlendirilmesi. Erciyes Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi. 2005; 14: 37-45.
- Yılmaz U. Oto tamirhanelerinde çalışan çocuk işçilerin sağlıklarını koruyucu davranışları ile iş ortamı ve çalışma koşullarının değerlendirilmesi. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Kayseri: Erciyes Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü. 2003.